

ІНТЕРТЕКСТУАЛЬНІСТЬ В АНГЛІЙСЬКОМОВНОМУ КОМІКСІ «BATMAN AND SON»

Іващенко О. С.

*студент I курсу магістратури
факультету іноземної філології
Запорізький національний університет
вул. Жуковського, 66, Запоріжжя, Україна
orcid.org/0009-0003-9723-1197
alex.sadness26@gmail.com*

Веремчук Е. О.

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри англійської філології та лінгводидактики
Запорізький національний університет
вул. Жуковського, 66, Запоріжжя, Україна
orcid.org/0000-0003-2926-2090
eldar.veremchuk@gmail.com*

Ключові слова:

*інтертекстуальність,
алюзії, компаративний аналіз,
цитати, авторська інтенція.*

Стаття присвячена дослідженню категорії інтертекстуальності в англійськомовних коміксах. Актуальність наукової розвідки полягає в новизні об'єкта дослідження, оскільки комікси це відносно нове явище в літературному дискурсі. Тому метою дослідження є визначення міжтекстових зв'язків між коміксом як жанру графічного роману та іншими літературними, художніми чи кінематографічними творами. Інтертекстуальність визначається дослідниками, як текстова категорія, яка націлена на порівняння різножанрових текстів, творів різних епох та письменників для встановлення спільних рис за допомогою таких форм, як алюзії, ремінісценції, цитування, крилаті вислови тощо. Це поняття полягає в актуалізації одного тексту крізь призму іншого реалізуючи смислоутворюючу функцію. Застосовано основні методи дослідження цього явища в контексті коміксу, а саме компаративний метод, метод контекстуального аналізу. Результати розвідки свідчать про те, що вагомий показник серед усіх форм інтертекстуальності займають міфологічні (літературні) алюзії, які вмотивовані сюжетною лінією коміксу «Batman and Son». У свою чергу, цитування мало не тільки імпліцитне, але й експліцитне значення, яке використовувалось у творі обмежено через свою складність та уніфікованість. За допомогою методу контекстуального аналізу алюзій, цитат та ремінісценцій встановлено авторську інтенцію використання міфологічних натяків, які полягали в проведенні паралелі між Іудою та Давидом, антихристом і месією, Бетменом та доктором Хертмом, добром та злом та виражаються на синтаксичному рівні за допомогою стилістичного прийому антитези. Лексико-семантичний аналіз показав, що письменник використав запозичення із латинської (*magnum opus; et' tu morte'*) та французької мов (*en garde*), що свідчило про міжкультурний зв'язок в коміксі, як один із засобів інтертекстуальності. Таким чином, інтертекстуальність в контексті коміксів відіграє важливу роль, розширює знання читачів коміксу про інші культури, традиції, події та має символічне значення.

INTERTEXTUALITY IN THE ENGLISH LANGUAGE COMICS "BATMAN AND SON"

Ivashchenko O. S.

*1st year Master Student at the Faculty of Foreign Philology
Zaporizhzhia National University
Zhukovskoho str., 66, Zaporizhzhia, Ukraine
orcid.org/0009-0003-9723-1197
alex.sadness26@gmail.com*

Veremchuk E. O.

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor at the Department of English Philology
and Linguistic Didactics
Zaporizhzhia National University
Zhukovskoho str., 66, Zaporizhzhia, Ukraine
orcid.org/0000-0003-2926-2090
eldar.veremchuk@gmail.com*

Key words: *intertextuality, allusions, comparative analysis, quotations, intention of author.*

The article is devoted to the study of the category of intertextuality in English-language comics. The relevance of the study is determined by the originality of the research object, since comics are a relatively new phenomenon in literary discourse. Therefore, the purpose of the research is to determine the intertextual connections between the comics as a genre of the graphic novel and other literary, artistic or cinematic works. Intertextuality is defined by researchers as a text category that aims to compare texts of various genres, works of different periods and writers to establish common features using such forms as allusions, reminiscences, quotations, idioms, etc. This concept underlies the actualization of one text through the prism of another, implementing a semantic function. The main methods of researching this phenomenon in the context of comics, namely the comparative method, the method of contextual analysis, are applied. The results of the research display that mythological (literary) allusions, which are motivated by the story line of the comics «Batman and Son», cover a significant index among all forms of intertextuality. In turn, citation had not only an implicit, but also an explicit meaning, which was used in work limited due to its complexity and uniformity. Using the method of contextual analysis of allusions, quotations and reminiscences, the author's intention of using mythological hints was defined, which was based on drawing a parallel between Judas and David, the antichrist and the messiah, Batman and Dr. Hurt, good and evil, and at the syntactic level the authors intention is realized by means of the stylistic device of antithesis. The lexical-semantic analysis showed that the writer used borrowings from Latin (*magnum opus; et tu morte'*) and French (*en garde*), which testified to the intercultural connection in the comics, as one of the means of intertextuality. Thus, intertextuality in the context of comics plays an important role, enriches the knowledge of comic readers with other cultures, traditions, events and has a symbolic meaning.

Постановка проблеми. Проблемою інтертекстуальності літературних творів займалися такі дослідники як Е. Heinrich, F. Plett [6], І. Блинова [1], Т. Піндосова [3], Л. Скорина [4], Н. Чендей, Д. Станко [5]. Комікси як відносно нове явище відіграють важливу роль в сучасній літературі, тому що поєднують в собі різноманітні жанри як детективний, пригодницький, філософський роман, роман-дистопія тощо. Тому **актуальність** наукової праці полягає в тому, що дослідження інтертекстуальності дозволить більш повно зрозуміти авторський посыл твору, розкрити символічні значення окремих подій, висловлювань персонажів та інтерпретувати значення використання інтертекстуальних засобів в контексті коміксу.

Метою статті є визначення інтертекстуальних зв'язків коміксу «Batman and son» з іншими літературними творами. Відповідно до поставленої мети вбачається за необхідне реалізація наступних **завдань**: 1) систематизувати теоретичні засади дослідження інтертекстуальності; 2) встановити та описати випадки інтертекстуальних зв'язків між коміксом та іншими літературними творами; 3) пояснити значення та роль інтертекстуальності в контексті коміксу «Batman and Son».

Об'єктом дослідження статті є комікс «Batman and Son». **Предметом** дослідження виступають його інтертекстуальні зв'язки, зокрема алюзії, цитати, ремінісценції.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інтертекстуальність як текстова категорія відображає взаємозв'язки різних текстів та має смислоутворюючу функцію. Її різновидами є алюзії, ремінісценції, цитати, асоціації, символи тощо [1, с. 95].

Н. Чендей та Д. Станко наголошують на культурному обміні різних письменників, що дає значний поштовх до розвитку інтертекстуальних зв'язків. Наслідкування культурного досвіду та його подальша імплементація в різні види художньої діяльності сприяють мультимодальності. Також лінгвісти вказують на таке явище, як «прецедентний текст», який реалізується у формі міфів, переказів, біблійних історій, легенд, балад тощо [5, с. 143]. До прецедентних текстів ми можемо віднести баладу про Робін Гуда, тому що саме цей текст актуалізувався в багатьох лінгвокультурах, маючи власні інтерпретації як, наприклад, у коміксах про Бетмена, де схожим представником виступає Робін.

Вирізняють три типи інтертекстуальності:

1) матеріальну (конкретизувальну), що полягає в редуплікації знаків; 2) структурну (генералізувальну) – означає повторення правил; 3) матеріально-структурну – повторення знаків і правил у двох (чи більше) текстах [6, с. 7]. Цитата як модель першого типу передбачає пере-

дачу знаків з одного тексту до іншого. Головними властивостями цитати, на думку Ейрріха і Плета, є «інтертекстуальне повторення», сегментарний характер (претекст відтворюється лише частково), недоповненість (цитата є похідним текстовим сегментом, не є оригінальним елементом тексту, а чужорідною одиницею, яка замінює гіпотетичний сегмент).

Одним із типів інтертекстуальності є алюзія, яка виступає у формі натяку, аналогії на певні історичні, міфологічні, соціальні чи політичні події або явища [1, с.96].

Однак проблема уніфікованої класифікації алюзій залишається відкритою. Залежно від структурних або семантичних чинників, алюзії можуть поділятися на: а) власні імена (антропоніми, зооніми, космоніми, топоніми, ктематоніми (назви історичних подій, свят, художніх творів); теоніми (назви богів, демонів, міфологічних персонажів тощо); б) біблійні, міфологічні, літературні, історичні та інші реалії; в) ремінісценції, цитати, вислови [1, с. 96].

Основними формами алюзії є цитати та ремінісценції. Існують ряд наукових поглядів стосовно визначення «цитати». Цитата – це а) різновид чужої думки; б) метонімічний зворот всього твору; в) повторне відтворення реплік персонажів у творі; г) «відтворення двох і більше компонентів тексту-донора із власною предикацією» [4, с. 123].

Ремінісценція як одна із форм інтертекстуальності має наступні визначення: 1) невиразний спогад, відгомін якоїсь події або враження; 2) відгомін у художньому творі якихось мотивів, образів, деталей тощо з широковідомого твору іншого автора; 3) повернення у музичний твір мотиву або теми, що прозвучали раніше; 4) поліпшення відтворення запам'ятовуваного матеріалу, яке спостерігається через деякий час після його заучування [2, с. 1212].

Ремінісценція як відчутне відзеркалення у літературному творі іншого літературного твору, виявляється у подібності композиції, фразеології, стилістики, тощо. І. Блинова визначає ремінісценцію як «неявну цитату, цитування без лапок; елемент художньої системи, що відсилає до раніше прочитаного, почутого або побаченого твору мистецтва; невиразний спогад, відгомін у художньому творі якоїсь події або враження, мотивів, образів, деталей тощо з широковідомого твору іншого автора»; «неявне, непряме відсилання до іншого тексту, нагадування про інший художній твір, факт культурного життя, що міститься у творі» [1, с. 99].

За своєю літературною суттю та виконуваними функціями ремінісценція подібна до стилізації та алюзії, однак, на відміну від них, вона неусвідомлена автором і виникає внаслідок сильного впливу

на нього творів інших письменників. Якщо ж ремінісценція є результатом авторського наміру, то в такому випадку вона розрахована на спільну текстову парадигму та асоціативне сприйняття реципієнтом. Таким чином, ремінісценція – це усвідомлене чи неусвідомлене відтворення письменником знайомої фразової чи образної конструкції з іншого художнього твору [3, с. 120].

Інтертекстуальність в коміксі найбільше проявляється в алюзіях. Прикладом алюзії є абстрактний топонім *Pandemonium*, що був використаний під час організованої вечірки Брюсом Вейном, коли один із відвідувачів, побачивши страшного демона, який прилетів, щоб знищити Бетмена, вигукнув слово *Pandemonium* [7, с. 42], яке відноситься до твору Джона Мільтона «Утрачений Рай» і позначає пекло, де жив Диявол та його демони.

Прикладом кінематографічної алюзії є кодове ім'я *James Bond*, яким деякі знайомі Брюса Вейна називали за подвиги, на що дівчина Бетмена, Ізабель, звернула увагу і хотіла переконатись чи дійсно це так є, коли вони екстремальним способом почали спускатися з крутого нахилу гори на лижах:

J: He (Alfred) says you're cool, like James Bond.

B: Oh, I'm much cooler than he is. Race you to the lodge [7, с. 123].

Історичним натяком виступає вислів «*celtic twilight*», що позначає тренд або рух у ХХІ столітті до повернення наслідування культурних традицій та/чи честувань кельтів, їх віри в привидів, в магичні здібності тощо. Ця фраза була використана Барбарою Гордон, дочкою комісара Гордона, як відповідь на страшні погрози та висловлювання псевдобетмена, якого звали Доктор Херт (*Doctor Hurt*), що його ідеї означають повернення до темних віків:

P.B: ...and what rough beast, its hour come round at last, slouches towards Bethelhem to be born.

B.G: I always preferred his "Celtic twilight" period. Your point?

P.B: Welcome to Bethelhem, where the forces of darkness meet the forces of light [7, с. 169].

Останній рядок, який висловив доктор Херт, є натяком на іудейський міф про Іуду й царя Давида, між якими точилися неприязнь та боротьба, в результаті чого Давид вбив Іуду та став царем іудейським. В цьому можна знайти паралель між справжнім Бетменом, Брюсом Вейном, який стоїть на стороні добра, та фіктивним суперзлодієм, який нагадує Бетмена лише по костюму і займає позицію антагоніста.

Наступними натяками релігійного характеру є такі явища, як *Armageddon* [7, с. 172] та біблійний персонаж *Antichrist* [7, с. 172], які використовує у своєму монологічному висловлюванні «поганий Бетмен», описуючи себе як Антихриста, та боротьбу зі справжнім Бетменом через особисті

мотиви помсти за свого батька, як натяк на боротьбу між дияволом та Богом, що означає армагедон.

Алюзія релігійного характеру «*The apostate angel*» [7, с. 174] – синонім до демонів, є натяком на ангелів-зрадників, які стоять на стороні антихриста і готові вбивати людей та нищити людство. В коміксі цей вираз позначає місце на мапі Готема, де буде битва між злом і добром, між янголами і демонами, між Бетменом та шахраєм.

Комбінований алюзивний код у вигляді легенди та біблеїзму зустрічається у висловлюванні одного із поганих несправжніх Бетменів, що ілюструє історію виникнення злої частини героя: *And I prayed until he came... the old man, the dragon... He came with wings of black skin like a bat and anointed me his messiah* [7, с. 181]. Дракон – це величезна зміноподібна крилата істота, яка за міфом зазвичай охороняє скарби. В даному контексті, це має відношення до справжнього Бетмена, оскільки він є нічним захисником свого міста Готем. Месія позначає спасителя або визволителя, в іудейській релігії ним повинен був стати один із нащадків царя Давида для того, щоб звільнити Ізраїль від гніту Римської імперії, позбавити його страждань та відродити новий світ. Автор коміксу натякає на Бетмена, який повинен позбавити страждань рідного міста Готем від насилля та злочинності, відродивши місто за своєю подобою.

Наступним прикладом є натяк на твір Александра Дюма «*Три мушкетери*». Коли Бетмен прийшов по допомогу до команди супергероїв, серед них був герой схожий зовні та поведінкою на французького дворянина д'Артаньяна. В його монологі, під час того як він імітував один із боїв з негідниками, він використав іноземне запозичення: *en garde* в наступному контексті: *Then he lunged, I parried. En garde! He blinked! I struck* [7, с. 192]. Це французьке запозичення на початку рядка з експресивністю інших виразів відповідає французькому характеру мушкетера, адже вони були відважні, шалені, нестримні і емоційні. У мовленні героя спостерігаємо використання топоніма – Монмартр, один із районів Парижа, в якому відбувалися пригоди мушкетерів. В тексті коміксу ми знаходимо це в такому вислові: *The tip, the blunt tip, of my fencing foil had broken off at some point during our lunatic duel across the rooftops of Montmartre* [7, с. 192]. І на завершення, в своєму монологі персонаж використав антропонім «*мушкетери*», що є двояким поняттям, яке позначає не солдат при французькому дворі, а вільних бунтівників, які борються за справедливість із аристократією. Це виражається в такому контексті: *The blow meant to paralyze the mad Musketeer sent a rapier tip through the bastard's filthy heart* [7, с. 192].

Коли Робін та супергерої з команди Ліги героїв були схоплені босом клану «*Чорної рукавички*»,

та один із них був підвішений в резервуарі з піраньями, поки Робін і його товариш тримали мотузку, щоб він не впав, злочинець промовив до своїх заручників наступні слова: *But that's where I come in—the Yankees of death. If you don't support the weight of the tank, he drowns... While piranha fish eat the flesh and the muscle off his face* [7, с. 238], де натяком є янки, які в історичному дискурсі згадуються як противники південним регіонам з Північної Америки під час громадянської війни. Автор проводить паралель між молодими героями, які нагадують за рисами янки, та злочинцями, одним із яких є ватажок «Чорної рукавички».

Алюзія на роман Брема Стокера «Дракула» виявляється у двох репліках одного із злочинних авторитетів: *If it ain't the rich preying on the poor like vampires, you tell me what else it is?* [7, с. 281], в якому лексема «*vampiri*» використовується як антропонім і позначається в контексті злочинних організацій, які контролюють різні сфери людського життя. В іншій репліці, яка відображає монолог одного з людей боса, зустрічається вживання ще одного топоніма – Трансильванія – місце народження Дракули: *if there really is a Batman, we'll take turns kicking his but all the way back to Transylvania, don't worry about it* [7, с. 282]. Алюзивний код цього прикладу інтертекстуальності полягає у схожості риси Брюс Вейна із відомим вампіром, зокрема: життя без світла у покинутих місцях. Таким чином, можна провести паралель між Бет-печерою, як символом дому людини-летючої миші та покинутою фортецею, домівкою вампіра.

До цитат можна віднести фразу *magnum opus*, яка була використана у діалозі між Бетменом та злочинницею, матір'ю його сина Талією Аль Гул під час того, коли Брюса схопив клан його колишньої:

B: Talia. Still carrying on your father's work.

T: Ra's Al Ghul is dead. This is my very own little magnum opus [7, с. 48].

Magnum opus перекладається з латини як «головний твір», це вислів, який використовується для позначення головної праці митця, художника, письменника чи богослова. У цьому контексті Талія мала на увазі, що справа її батька – управління могутнім злочинним кланом «Ліга вбивць» – стала її найголовнішою діяльністю, адже до смерті батька вона була лише його помічницею.

Яскравим прикладом цитати є перифраз відомого рядку із п'єси Шекспіра: *et tu morte' and you death?* [7, с. 211], яка була використана у контексті вбивства особи з команди супергероїв, яка допомагала Бетмену в пошуках їх спільного ворога.

Серед ремінісценцій можна виділити *Roman centurion*, офіцер, який командував давньоримською армією. Це словосполучення було сказане одним із персонажів Клубу героїв, Центуріоном, який був схожий деякою частиною одягу на дав-

ньоримського центуріона, але в іншому художник намалював його в іронічному образі: товстим та ледащим: *I can't do what you do anymore. I used to ride a motorcycle dressed like a roman centurion, eh?* [7, с. 197]. В сучасному світі мотоциклісти зазвичай вдягають шлеми та захисний костюм, і це є прихованим посиланням до того, у що були вдягнуті ці офіцери, тому проводиться паралель між різними століттями та культурами.

Ще однією ремінісценцією є відгомін однієї з подій твору Шекспіра «Гамлет», коли Брюс Вейн розповів своїй дівчині Ізабель про те, що його слуга Альфред був польовим хірургом і проходив службу в одному королівському полку «*The Scots Guards*», через деякий час після служби він виступав на англійській сцені з моторошними рецензіями на Гамлета: «*He trained as a field surgeon with the Scots Guards...proceeding from there naturally to the english stage, where «Alfred Beagle's Hamlet» had some of the cruelest reviews ' in the history of the performing arts*» [7, с. 322]. В цьому можна знайти прихований сенс, адже Гамлет, син датського короля, який у міжособистісних чварах із сім'єю вбиває майже всю рідню, щоб помститися за смерть свого батька, наприкінці твору не зміг справитися зі своїми негативними емоціями, і закінчив життя самогубством, тому що він втратив усіх йому дорогих людей. Це відноситься до Альфреда, який рятував життя своїх товаришів і також бачив багато смертей, тому як наслідок, всі свої почуття він виражав на сцені через творчість Шекспіра, що свідчить про його ментальну хворобливість.

Висновки та перспективи подальших розробок. У ході проведення наукової розвідки було встановлено, що автор коміксу вибудував чітку стратегію використання основних форм інтертекстуальності. Превалююча роль надається інтертекстуальним зв'язкам у художньому дискурсі, в якому домінують алюзії релігійного чи міфологічного характеру (*messiah, Armageddon, Antichrist, the apostate angel, celtic twilight, Bethelhelem, Pandemonium*), метою яких була демонстрація паралелі між образами добра – Бетмена, та образами зла, злочинців, з якими він веде боротьбу. Серед інших форм алюзії ми виділили цитати (*et tu morte'?*) та ремінісценції (*Roman centurion, Hamlet*), які урізноманітнюють комікс своїм символічним значенням. Перспективою подальших досліджень вбачаємо визначення інтертекстуальних зв'язків між коміксами про Бетмена і Робіна в рамках одного жанру – графічного роману.

ЛІТЕРАТУРА

1. Блинова І. А. Інтертекстуальність у сучасній парадигмі гуманітарного знання. *Система і структура східнослов'янських мов* : зб. наук. праць Київ, 2016. Т. 10. С. 94–102.

2. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. допов. та CD) / уклад і голов. ред. В. Т. Бусел. Ірпінь : ВТФ «Перун», 2009. 1736 с.
  3. Піндосова Т. С. Ремінісценція як тип тексту в сучасному літературознавстві. *Філологія і лінгвістика в сучасному суспільстві* : матеріали III міжнар. наук.–практ. конф. (м. Херсон, 21–22 жовт. 2016 р). Херсон, 2016. С. 119–122.
  4. Скорина Л. В. Гомін і відгомін: дискурс інтертекстуальності в українській літературі 1920-х років : монографія. Черкаси : Брама-Україна, 2019. 704 с.
  5. Чендей Н. В., Станко Д. В. Інтертекстуальність як текстова категорія та особливості інтертекстуальних зв'язків в англійській літературній казці. *Сучасні дослідження з іноземної філології* : зб. наук. праць Ужгород, 2019. Т. 17. С. 138–146.
  6. Heinrich E., Plett F. Intertextuality. Research in text theory. Berlin : Walter de Gruyter, 1991. 268 p.
  7. Morrison G. “Batman and Son – The Deluxe Edition (2014)”. URL : <https://getcomics.info/dc/batman-and-son-deluxe-edition/> (дата звернення: 11.05.23).
- REFERENCES**
1. Blynova, I. A. (2016). Intertekstualnist u suchasni paradyhmi humanitarnoho znannia [Intertextuality in the modern paradigm of humanitarian knowledge]. *Systema i struktura skhidnoslovianskykh mov*: Collection of scientific works of M. P. Drahomanov National Pedagogical University, vol. 10, pp. 94–102.
  2. Busel, V. T. (2009) Velykyi tлумachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy (z dod, dopov. ta CD) [A large explanatory dictionary of the modern Ukrainian language (with suppl. and CD)]. Irpin.
  3. Skoryna, L. V. (2019) Homin i vidhomin: dyskurs intertekstualnosti v ukrainskii literaturi 1920-kh rokiv [Hum and echo: the discourse of intertextuality in Ukrainian literature of the 1920s]: monohrafiia. Cherkasy: Brama-Ukraina.
  4. Pindosova, T. S. (2016) Reministsentsiia yak typ tekstu v suchasnomu literaturoznavstvi [Reminiscence as a type of text in modern literary studies]. *Filolohiia i linhvistyka v suchasnomu suspilstvi: Materialy of the III international scientific and practical conference, m. Kherson, 21–22 zhovt. 2016 r. Kherson*, pp. 119–122.
  5. Chendei, N. V., Stanko D. V. (2019) Intertekstualnist yak tekstova katehoriia ta osoblyvosti intertekstualnykh zviazkiv v anhliiskii literaturnii kaztsi [Intertextuality as a text category and features of intertextual connections in the English literary fairy tale]. *Suchasni doslidzhennia z inozemnoi filolohii: Collection of scientific works of Uzhhorod National University*, vol. 17, pp. 138–146.
  6. Heinrich, E., Plett, F. (1991): Intertextuality. Research in text theory. Berlin : Walter de Gruyter.
  7. Morrison, G. (2014): Batman and Son – The Deluxe Edition. Retrieved from <https://getcomics.info/dc/batman-and-son-deluxe-edition/>